

Otomar
Dvořák

SÁGA PROVAZNICKÉHO RODU

díl první

DĚDICOVÉ BLÁZNIVÉHO MAXMILIÁNA

Michal

*VĚNUJI památce mého dědečka,
který ještě uměl staré provaznické řemeslo,
a jehož svérázný způsob vyprávění
mi odhalil tajemství příběhů.*

autor

MOTTO:

„Každý provaz má dva konce.“

Provaznické přísloví

*„Otevřeným oknem slychávám vodníkův dětský pláč; jest
nám stříci se úkladné vody...“*

Vladislav Vančura: Amazonský proud

Vydalo nakladatelství Machart v roce 2011
www.machart.cz

Grafická úprava: Kameel Machart
text © Otomar Dvořák
ilustrace © Kameel Machart

PROLOG

Franckovi ze všech jarmarků, co jich kdy prošmejdili s otcovým rozhrkaným vozíkem, nejhloběji v paměti utkvěl ten újezdský, na kterém se Honza Trsojc poprvé pokusil prodat kozu. Koza se vzpínala, jako by tušila svůj neblahý osud, mečela a zlostně trhala rohy ovinutými provazem. Co jí to však bylo platné; provaz byl kvalitní (Routova práce se nezapřel!) a navíc Honza táhl vši silou svých desíti let. Za chvíli vyrostlo kolem kibiců jak hřibů po dešti: povzbuzovali střídavě kozu i kluka a smíchy se mlátili po stehnech. Jen starý flašinetář Josífek se zamračil, hodil si přes rameno řemen malované truhly, plné nejnovějších melodií, a když pajdal k hospodě, kde tušil nadějnější kšeft, prskal vzteky hůř než starý kocour, jemuž hloupá kořata seberou před nosem tučnou myš. Ale ani koňáci, splachující sklenkou rezné dobré obchody, ti světáci s vyleštěnými holínkami vyloženými na stolech a s dlouhými viržinky mezi žlutými zuby, neměli pro něj pochopení a poslali ho, i s jeho tklivou baladou o nešťastných milencích, co „večer k deváté hodině dali se přeject mašině“, pěkně od plic do prdele.

Zato Routa věděl, že právě tady, kde páchne koňský pot a kde kravská slina zvlhčuje prach, je to pravé místo pro jeho vozík. Vztyčil dlouhou šibenici, na kterou jeho ženské rozvěsily zboží: *halbštriky* a *bokováky* na telata, koňské *postraňky*, *čabraky* a *ohlávky* ozdobně vyplétané do hvězdic, *popruhy*, *pavuzníky* na utahení fůry sena,

náušnice s barevnými štrápci, sítěné deky na celého koně (ty, co jsou nejlepší pod moravské kšíry!), košíčky na volské čumáky, porodní provázky, jimiž se tahají vyděšená telátka do vřavy světa...

Sedláci se zastavovali, rozvážně drhli palci po nedělně vyholených bradách. Routa se na ně povzbudivě usmál: jen pojdte blíž a zkuste kvalitu, tak dobře a levně nenakoupíte, kdybyste zběhali kraj světa! Koutkem oka postřehl, že Francek se vytrácí do davu, obklopujícího kruh, kde koňáci prováděli hřebce, a v duchu synovi přislíbil, že mu to toulání vytluče z hlavy. Francek totiž mizel vždycky, když se dostal do blízkosti koní a neodradila ho ani představa zákonitě následujícího výprasku. Svazek provazů, namočených pro přiosnění ve vodě, dovede pěkně štiplavě přilnout k tělu! Jenže koně... Krásní, hnědí, vraní, bílí, grošovatí, koně s divokým okrouhlým okem a chvějivým růžovým chřípím, koně, jimž se ježí hřívá a pod kůží cukají neklidné svaly, koně, kteří bijí kopyty o zem, protože cosi cítí za nízkým, palčivým obzorem tohoto zapomenutého kraje. Koně! Provaz nadělá na zadku modřiny, že si Francek nebude moct týden sednout, jenže koně jsou koně...

Byla tu skoro celá Routova rodina, neboť o jarmarku musí prodávat každý, kdo má ruce a hlavně hubu, aby dokázal vychválit své zboží. Co se nevydělá o jarmarku, to se ve všední dny těžko dohání. Skoro celá: Chyběl Tomeš, nejstarší syn, nepodařené kvítko, černá ovce...

Krasavec Tomeš, idol dívek! Nosí kostkované kalhoty, špičaté boty „šimy“, vestu s řetízkem a klobouk „na tři facky“, kouří dlouhá viržinka a rozvaluje se po hospodách s partou podobných frajerů. Občas si někde půjčí, nadělá dluhy a ostudu a otci nezbývá, než dřít se zaťatými zuby, pracovat zbůhdarma a zadarmo, aby všechno splatil, urovnal a uchlácholil. „Vyženu tě z domu!“ vyhrožoval Routa, když se Tomeš vracel vratkým krokem a táhlo z něj jako z palírny, chytil syna pod krkem, díval se na něj nahoru (a bohužel, ten pohled mu nepřidával na převaze ani důstojnosti), ale Tomeš se

otci vytrhl a stál proti němu rozkročený se zaťatými pěstmi. „Co si myslíte!“ křičel, zalykaje se bezmocnou zlostí. „Copak tohle je nějakej život? Motat se v provázcích, dusit se prachem z konopí, pomalu chcípát a nevytáhnout paty dál, než na újezdskéj jarmark! Za lesem pro vás končí svět! Víte vůbec, že v Kostelci už mají dráhu? Že půl dne cesty odtud vedou koleje do Prahy, do Plzně, do Vídně?“

Routa si na to jen vzpomněl, a hned mu naběhla modrá cukající žíla nad levým spánkem. Radši se odvrátil, aby jeho zamračená tvář neodrazovala zákazníky. Anežka, jediná dcera, jim úsměv stokrát vynahradí: je to jednoduchý kvítek s pomněnkovými očima, krásná po babičce. Je jí teprve čtrnáct, ale i postarší ženáci rozpačitě uhýbají pohledem, když s ní mají promluvit, protože z ní vyzařuje něco přímočaře smyslného. To její matka vedle ní připomíná šedou myšku, všude trpně a ochotně přítomnou, pilnou, smutnou a téměř nepostřehnutelnou.

Veškerá tíha otcovy zlosti se stále víc přenášela na Franckovu hlavu; jako obvykle to schytl za všechny. Nejmladší a nejméně schopný k obraně hrál trpně svoji roli obětního beránka. Věděl, jak se skrčit, aby rána tolik nebolela, věděl, jak si krýt lokty hlavu, aby mu svištící provaz nevyrazil oko, protože otec se pohyboval ve své rudé mlze, odkud nemohl sledovat, kam dopadají jeho rány. Navíc Francek dráždil otce nepochopitelnou tupostí, nepřítomně zasněným pohledem, flegmatickým plněním příkazů...

„Děti se nám nepovedly!“ vykřikoval někdy provazník Routa. „Zač nás Pánbůh trestá, že se nám ty děti nepovedly?“

Francek nebyl jediný, kdo toho dne schytl na újezdském jarmarku výprask. Honzovi Trsojc se nepodařilo prodat rodinnou kozu. V poslední chvíli se jako bohyně pomsty zjevila stará Trsová: rozčuchaná, špinavá, ve vlasech slámu a bosá chodidla obalena bílým prachem, jak běžela celou cestu od Huti, silnicí nahoru kolem potoka, kde jí sedlák Jirmal nabízel, aby si vyskočila na jeho povoz, jenže vdova Trsová se jen ječivě zachechtala - „To já tam budu dřív!

– a vzala to přímo přes kopec. Samozřejmě, že si tam někde bodla trn do nohy a teď za sebou nechávala krvavou stopu. Popadla syna oběma rukama a cloumala s ním, jako by z něj chtěla vytřást duši.

Honza se vzdal vší naděje a byl vlečen k domovu na společném provaze s kozou.

Část první

HODINY S KUKAČKOU

V den újezdského jarmarku tomu bylo bezmála šedesát let, co se dědeček Maxmilián Routa vyučil zámečnickému řemeslu u jedné solidní vídeňské firmy. Dostal tehdy krásně malovaný výuční list, za ušetřené peníze koupil hodiny – pravé švarcvaldky s kukačkou! – a dal je do ruksaku k tomu výučnímu listu a bochníčku chleba. To byl veškerý jeho majetek. Hodil ruksak přes rameno a vydal se domů. Na obzoru se modraly hory a povozy na silnicích vířily bílý prach. Za kopcem se vyvalil sloup černého kouře, babky se křižovaly a pasáči uháněli o překot, aby zahlédli tu ďábelskou mašinu, žhavý kolos, se sykotem vypouštějící páru a plivající roje jisker. Za okny vagónů unyle pobledlé dámy a tlustí pánové, jimž na břiše tikaly zlaté hodinky: čas se jim proměňoval v peníze a unikal mezi prsty; devatenácté století se začínalo řídit ke svému konci stále závrtnější rychlostí...

Maxmilián měl své švarcvaldky a neměl kam spěchat: svět se před ním otvíral jako mísa lahůdek. V poledne snědl skrojek chle-

ba, napil se vody z potůčku a napásl se šťovíku, večer uleh do provoněné kupky sena, z níž teple vydechovalo nastřádané slunce.

Měsíc stál jako důvěrné oko noci nad zrcadlem nedalekého rybníka, záby spustily svůj koncert a Maxmilián by docela sladce spal, jenže o půlnoci to ve vodě zašplouchalo, jako by se tam převalovalo tucet kaprů, a pak vylezl na břeh vodník. Maxmilián neměl sebe-menší zájem dohadovat se s vodním lupičem duší, skepticky pozoroval, jak ten zelený mužíček metá kotrmelce přes všechny kupky, a chystal se, že ho natře holí. V tu chvíli však zasáhl švarcvaldky, pověšené na vrbě (neboť hodinář důrazně nabádal, že hodiny se musí na noc věšet!), kukačka dvanáctkrát zakukala a vodník, zmaten tím, že o půlnoci slyší kukačku, se pohroužil zpátky pod stříbrnou hladinu. Do rána už dal pokoj. Příhodu pak Maxmilián mnohokrát vyprávěl dětem i vnoučatům - a kupodivu: čím víc let od ní uplynulo, tím mu připadala pravdivější.

Na svém vandru nemohl zavazit o pořádnou práci a nutno říci, že i skvělý šťovík ze silničních příkopů se časem přejí. Tak přišel jednou do kraje potůčků, černých roklí, borových lesů a kamenitých stráněk, na nichž svítily temně zelené svíce jalovců. Míjel zrovna chalupu, kde ve světnici drnčel kolovrat a nade dveřmi visela neuměle napsaná cedule: „Jan Hosnedl, provaznické zboží všeho druhu.“ A právě v té chvíli zasáhl osud; prodřený popruh ruksaku se definitivně přetrhl, jen taktak, že Maxmilián stačil zachytit padající hodiny. Zaklepal tedy na dveře, které se tu samy nabízely, aby požádal o opravu.

Přišlo mu otevřít asi sedmileté děvčátko s hlubokým pohledem. Oči mělo hnědé a plavaly v nich sluneční jiskřičky. Maxmilián zapomněl, co vlastně chtěl, vešel dovnitř, uviděl na zdi skobu a pověsil na ní švarcvaldky. Dřevěná kukačka vyskočila ze svých dvířek a dvanáctkrát zakukala.

„To jsou krásný hodiny!“ vydechlo děvčátko.

„Přijdu si pro ně za deset let,“ řekl Maxmilián a rychle odešel, aby zahnal hříšné myšlenky.

Vrátil se za deset let. Bylo to zrovna o májích, obec se přes noc změnila v březový háj, rozkvetlý pentlemi všech barev. Nejkrásnější májka však stála před chalupou, z jejíž oken zaznívalo kukání dřevěné kukačky.

Zabušil na dveře, ale vzkázali mu, že ho jejich dcera nechce vidět, že jí rozbolela hlava z jarního vzduchu. Ve skutečnosti se tiskla na půdě za komínem, schoulená do klubíčka, aby v sobě udržela srdce, které se třepotalo jako poplašené ptáče, které chtělo bezhlavě vyrazit k modré obloze a letět, letět, dokud nepadne vysílením na kameny strání, hlídaných přísnými jalovci...

Později přišli chlapci s muzikou, dali zavdat otci i matce z napěněného korbelu a významně čekali.

Starý Hosnedl položil na ták ošoupaný šesták. „Víc nemám,“ řekl.

„Ale máte! Máte poklad, sousede! Zavolejte nám tanečnici!“

Den byl horký a všichni se už od rána nalévali pivem a kořalkou. Není divu, že když vyplula Hanička (neboť tak ji rodiče pokřtili) ze dveří s naškrobenými rukávy, houpavými boky a šněrovačkou, která se marně snažila udržet pučící tělo ve slušných mezích, ztratili půdu pod nohama, ztratili soudnost, ztratili hlavu.

Vtom vystoupil Maxmilián a řekl: „Haničko! Přišel jsem si pro ty hodiny!“

A místní mládenci zaryčeli vztekem jako stohlavé zvíře: „Bijte přespolňáka!“

„Počkejte,“ řekl nejstarší z nich, „ať dokáže, že není slepičí hovno. Ať uřízne pro svou milou máj.“

A zvíře zařvalo radostí. Hnali ho jako odsouzence na náves, pod velkého májového Krále, pod vysokou borovici, jejíž oloupaný kmen pevně tkvěl v udusané hlíně a jejíž zelený vrcholek s věncem a pentlemi se chvěl kdesi v závratně modré výšce. Dali mu do ruky pilku: „Lez! Tak lez, dělej! Na co čekáš?“

Ohlédl se po hnědých očích, v nichž postrašeně blikaly sluneční jiskřičky. Plivl si do dlaní a vzal pilku do zubů. Objal bílé dřevěné tělo rukama a stehny; bylo to jako pryskyřnaté milování, směřující zoufale vzhůru. Nebyl si jist svou silou, jeho ruce uvyklé držet pilník se smekaly po hladkém kmeni: jen se nedívat na vrchol, nepočítat vzdálenost, šplhat, lézt, přitahovat se jako červ, nepřestávat, nezastavit se, ani na vteřinu nezaváhat v nepřetržitém stoupání... Oči měl plné palčivého potu a najednou cítil, že už to dál nejde, že tělo odmítá příkaz vůle. Zůstal viset jako velký pytel kdesi v poslední třetině cesty a zdola k němu stoupal spokojený smích, řehot, jekot. Les dychtivých rukou se opřel o kmen máje a trásl s ní stále prudčeji.

„Setřeste ho! Shodte tu shnilou hrušku!“

Snažil se opatrně klouzat dolů, ale dřevo ožilo a vysmekávalo se z jeho objetí; nakonec mu zbyl jenom pád do prázdna, pád do udusaného kruhu, do bolesti a ponížení...

Přivedli beránka, jehož mírumilovné rohy byly okrášleny pentlemi, přivedli beránka a přitom překračovali ležícího Maxmiliána, který je už nezajímal, který zmizel z jejich obzoru a zahlcen vnitřními slzami si v duchu počítal své kosti. Slunce se nabodlo na vrchol májového Krále a vystříklo zlatými krůpějemi. Zasvištěla kyrysnická šavle a Maxmilián se na udusané hlíně setkal s utatou, zakrvácenou beránčí hlavou. Hleděli si do očí se vzájemnou otázkou.

Pak přišla noc, aby zchladila rozpálená čela, aby pokryla vlahou rosou těla zmožených a padlých. Pak přišla i Hanička, aby zhojila

Maxmiliánovu bolest něžnými slovy a hebkými doteky. Odešli spolu do provoněné kupky sena, z níž teple vydechovalo nastřádané slunce. Měsíc stál jako důvěrné oko noci nad zrcadlem nedalekého rybníka, žáby spustily svůj koncert a o půlnoci to ve vodě zašplouchalo, jako by se tam převalovalo tučet kaprů. Mokřý lovec duší obcházel neviděn kolem jejich kupky, zatímco na Maxmiliánovo nebe vypluly dva další zářivé Měsíce, oblá bělostná ňadra s růžovými hroty. A za nimi následoval stříbrný táč břicha s terčem pupku a hluboký stín v klíně plném jemného chmýří; ulehł na ně jak na louku...

Za osm měsíců se jim narodila dcera: slaboučká, nedonošená, nehezká. Porodní bába si odplivla, když spatřila tvář toho novorozence: „Pfuj tajfl! Má v očích Smrt!“

Holčičku nechali pokřtít jménem Marie. To už měli za sebou svatbu, honěnou na poslední chvíli před očima pomlouvajících sousedek. To už bydleli v jedné světnici Hosnedlovic chalupy a Maxmilián se ke svému zámečnictví přiučoval ještě u starého Hosnedla provaznickému řemeslu.

Mařenka byla neobyčejně hodné dítě. Dívala se moudřýma, zkoumavýma očima. Vrásčitá tvář se jí časem vyhladila a dostala příjemnější rysy. V roce věku se ještě nedokázala posadit, ale už

rozmlouvala s matkou. V druhém roce se teprve pokoušela chodit a moc jí to nešlo, chytala se nábytku a neustále padala, zato rozuměla všemu, co se dělo v domě i venku, a kladla matce otázky, kterými ji přiváděla do rozpaků. Maxmilián, jemuž se na prstech začínala tvořit mozolnatá jizva (cechovní znamení provazníků), přicházel z velké světnice do černé kuchyně, kde ty dvě chystaly cosi k obědu, a smál se: „Copak zase vymyslel ten náš malej mudrc?“

Lnul ke dcerušce zvláštní láskou, ale Hanka z ní měla strach. Někdy, když třeba něco šila, zmocnil se jí najednou podivný pocit, jako by jí po zádech přeběhla mrazivá vlna. Rychle vzhlédla a spatřila, jak ji dcerka nepohnutě pozoruje. Okřikla ji, aby zlomila svou tíseň, dítě ustrašeně sklopilo víčka, a Haně připadlo, že vlastně zahánění své špatné svědomí.

Když byly Mařence čtyři roky, sedávala na malé stoličce u pece, kde babka sázivala chleba. Bylo to v zimě: tenkrát byla tuhá zima, sníh zalehl až k oknům chalupy a uvnitř vládlo celodenní šero. Mařenka listovala v loňském katolickém kalendáři, prohlížela si Alšovy obrázky, nakláněla se k třaslavému světlu blikajícímu dvířky rozpálené pece a občas se zeptala: „Maminko, prosím vás, co je tohle za písmenko?“

„Ukaž,“ řekla Hanka, sedící u okna s prkénkem, na němž dřevěnou ozubenou jehlou zručně přehazovala tenké provázky v hřebíkové osnově (v té době šly *necované* čeřeny a saky na ryby dobře na odbyť). „To je B.“

„Aha, B,“ pokývala Mařenka a vrátila se na svou stoličku. Tak chodila několikrát denně, až najednou přestala chodit a přečetla sama celý kalendář. Pak sháněla staré noviny a krabice s firemními nápisy a vůbec všechno, co se dalo přečíst.

Hana na to koukala trochu užasle, trochu se strachem i s odpo-rem, připadalo jí, že je to nějaká nezdravá a hříšná vášeň, v čemž se shodovala se svou starou matkou i se sousedkami.

Zato Maxmilián se smál a sháněl pro dcerku v okolních chalupách rozdrbané letité kalendáře, plné mravoučných příběhů o opuštěných sirotcích a krvavých pytláckých historek. Našla se dokonce i jedna památeční Bible, tlustá tak, až se zdálo, že je v ní četby nejmiň na desetiletí; Mařenka ji však přelouskala za pouhý měsíc. Nakonec zašel Maxmilián s dítětem do Újezdu za učitelem a pyšně mu předvedl tu raritu. Učitel s Mařenkou rozmlouval a nechtěl věřit svým uším; řekl, že by ji hned z místa mohl vzít za učitelského pomocníka, kterého právě marně shání, protože je ve svých čtyřech letech mnohem chytřejší, než většina těch, co se na volné místo hlásí.

Hana, když se to dozvěděla, dala na modlení.

Rok nato šla jednou Mařenka brzy po ránu s matkou na travu.

„Proč nejdeš rovně?“ zeptala se Hana, neboť si všimla, že dítě vždy po pár krocích zahýbá z cesty na pole.

„Nejde to, maminko! Všechno se točí!“

Hana od dítěte ustrašeně poodstoupila – a tu viděla, jak Mařenka chodí dokola, stále rychleji a ve stále užších kruzích, až se začala točit na místě jako divoce roztančený vlček, a pak padla. A když se nad ní Hana sklonila, s hrůzou zjistila, že panenky Mařenčiných očí rejdí dokola, že samy pokračují ve zběsilém tanci, až se s křečovitým chvěním zastavily uprostřed bělma a zmrtvěly.

Hana zahodila srp do trávy a s jekotem pádila k domovu. Maxmilián, jak uslyšel, co se stalo, přetrhl rozdělaný pramen v půli, přeskočil padající stojan štoky se splétacími háčky a běžel na louku. Bylo však pozdě: na rukou přinesl domů už jenom ztuhlou mrtvolku své dcery.

Pohřeb proběhl v tísnivém tichu. Na bílé rakvičce vadla kytice kopretin a nebylo jisté, kdo ji tam vlastně položil. Sousedky si šep-

taly, nakláněly k sobě hlavy v černých šátcích a vážně, velice vážně pokyvovaly.

„Byla moc chytrá, a to se nedá jen tak přežít.“

„Pamatujete na její oči? Uřknula každého, na koho se podívala!“

„Naše kráva až do včerejška dojila krev. A jak zazněl umíráček, hned jako když utne, mlíko je čistý!“

„Až budete házet hroudu na rakev,“ šeptala Trsová z pastoušky, „nezapomeňte uplivnout do čtyř světových stran. Ale opatrně, ať to nevidí farář!“

A podivuhodné bylo, že ten srp, který tehdy Hana odhodila do trávy, už nenašla, ačkoliv prochodila louku křížem krážem.

Za necelý rok se jim narodila další dcera. Hana už se toho jména bála, ale Maxmilián si prosadil, aby ji znovu pokřtili Marie.

Franckův otec se jmenoval Martin a byl třetím dítětem z prvního manželství Maxmiliána Routy. Nejspíš v něm nezůstala ani jediná kapka otcovy krve, ani zlomek jeho tulácké touhy, svázané kdysi vlákny jemnějšími než bílé konopí, z něhož se dělají ty hladké, měkké šňůry...

Martin se narodil na martinské posvícení. Maxmilián byl té zá-
sady, že světec napsaný v kalendáři v den narození, je předurčen
stát se patronem nového člověka. Protože však církev od nepaměti
vylepšovala svůj spolek zázračných zasloužilců o řadu exotických
světců, objevovala se později u Routových potomků jména, na
nichž si sami jejich nositelé mohli zlomit jazyk: Eleonora, Nabu-
chodonozor, Silvestra. Naštěstí kromě matrik a úředních papírů
o nich leckdo ani nevěděl; lidé si je upravili do úst a znali jen Elšku,
Bohuše, Silvu.

Svatomartinský porod byl však pro Hanku, první Routovu
ženu, osudný. Celý devátý měsíc točila klikou provaznického ko-
lovratu s levou rukou přitištěnou k vydutému břichu. Pod rozta-
ženými prsty cítila v hloubce svého těla chvění splétaných vláken
a nejednou zašeptala: „Já se bojím.“

V čase porodu se celý den zmítala na posteli a kousala prostě-
radlo, až jí rozcupované nitě uvízly mezi zuby. Zvířecí řev se jí dral
do krku a ona ho zoufale dusila a polykala v chuchvalcích slz a slin;
cítila, že se její tělo teď konečně roztrhne, a snažila se zadržet ale-
spoň prchající srdce, aby jí v nestřežené chvíli nevylétlo ústy. Na-
jednou zatoužila skrčit se opět na půdě za komínem, v konejšivém,
tajemném šeru ztraceného Dětství, schovat se tam a nevidět, že
na stránkách planou smuteční svícny jalovců... Její krása jako by se
rozpadala s každým výkřikem.

Maxmilián odešel hned ráno do kopců. Bezcílně klopýtal přes
kameny, hlubokým borůvkám, přes stráně zářící rubíny brusinek,
vracel se vyoranými brambořišti, s nichž se táhl kouř pasáckých
ohýnků a ovíjel prokřehlý pahorky jako šedivá šála. Chodil sem
a tam, aby vyhnal z hlavy úzkostné myšlenky. A tu pojednou zasle-
chl táhlý hvizd, melodii pomalu klesající a opět stoupající v nalé-
havých vlnách. Zachvěl se, jako by se ho kdosi neočekávaně dotkl.
Bylo víc než jisté, že je to zpěv Královského hada, který žije tam ně-
kde nahoře, ve spleti obludných kořenů, propleten s pokroucenými

těly zakrslých staletých borovic. Jeho hlas často splývá s nařikavým svistem podzimního větru. Vyprávělo se o těch, kteří spatřili jeho vznešenou hlavu se zlatou korunkou, i o těch, na něž se upřelo jeho podivuhodně lidské oko. Jen vyprávělo, protože spatřit Královského hada znamenalo téhož roku zemřít. A slyšet ho...

Maxmilián se dopotácel na břeh rybníčku a padl tváří do zvalené kupky. Nahnílé seno páchlo plísni. Na obloze se stádo černých mraků beznadějně pralo s větrem. Najednou se nabubřelá oblačná těla roztrhla a porodila bílou záplavu. Tisíce a tisíce mokrých, lepkavých vloček pomalu pohřbívalo kraj v úzkostném tichu. I vítr se zalkl sám v sobě a ztratil dech. Zmizel vodníkům rybník, zmizely kupky lásky, zmizel Maxmilián, zatínající bezmocně prsty do země.

V té chvíli dvanáctkrát zakukala dřevěná kukačka a švarcvaldky se poprvé od chvíle, kdy je Maxmilián zakoupil v nejlepším vídeňském hodinářství, zastavily.

„Je to kluk!“ vykřikl kdosi v nesmírné dálce a Hana pocítila sladkou a malátnou úlevu. Pomalu vstala, ohlušena tichem a oslepena nesmírnou bělobou. Prošla dveřmi, které byly dokořán, šla bílým prázdnem spojujícím všechny obzory, na bosých chodidlech cítila měkký dotek, chladící i pálicí zároveň. Šla z poloviny ve snu a z poloviny v nebytí - a překvapovalo ji, jak snadno si vzpomíná na všechny pocity dosud nenarozených. A náhle z chodidla až k srdci jí projel tělem blesk palčivé bolesti. Vykřikla překvapením, neboť spatřila, že z bílé plochy trčí rezavý srp, jehož ostří se teď zbarvuje její vlastní krví.

Tak jsem ho konečně našla! pomyslela si s radostí.

Maxmilián se sebe setřásl navátý sníh, povstal, rozhlédl se, a protože uviděl, jak zapadanou louku přetíná řetízek zakrvavených bosých šlápů, pochopil všechno.

„Hanka zemřela!“ řekli mu, jakmile rozrazil domovní dveře.
„A taky hodiny se zastavily. Ale máš syna!“

„Dnes je Martina?“ zeptal se.

„Ba, pravda, že je, svatej Martin přijíždí na bílým koni.“

„Tak to bude Martin!“

Tak se narodil Martin, jenž nepodědil ani kapku otcovy krve, ani zlomek jeho věčné tulácké touhy, svázané kdysi vlákny jemnějšími než bílé konopí na hladké šňůry. Ta vlákna Hančinou smrtí náhle popraskala, a tak není divu, že hned jakmile z jara roztál sních, přistihla stará Hosnedlová svého zetě v komoře, kde si vyplétal nový popruh k vandrovní torně. Tentýž popruh, který se před lety přetrhl a přinutil ho zaklepat na dveře, nabízející „provaznické zboží všeho druhu“. Ten popruh, na který tehdy úplně zapomněl, a který dodnes strašil dvěma roztřepenými konci. Dratví a tenkým provázkem teď Maxmilián zaceloval starou ránu, přitom si hvízdal nějakou vandrovnickou, a stařenka, když ho uviděla, řekla jen: „A co děti?“

„Nebojte se, pošlu vám... Až vydělám...“

V příštích letech malý Martin často vyhlížel povozy, vracející se po kostelecké silnici. Občas se stalo, že některý strýc ze sousedství už z dálky mával čímsi hranatým a slibným. A Martin se upřímně radoval z otcových balíčků, bytelných krabic od margarínu, cikorky či doutníků, opletených důkladnými provaznickými uzly. Zvykl si, že obsahují leccos krásného. Samozřejmě mimo těch obrázků s vou-satým pánem, které mu babička nikdy nedala a strkala si je sobecky do své velké černé šrajtofle, a také kromě těch nezajímavých, hustě popsaných papírů, nad nimiž vždy dlouho bezhlesně pohybovala rty, jako by se modlila, pak otírala šátkem usazené oči, pak ho posílala na dvůr: „Jen si běž hrát, Martínku!“ A když se pln zvědavosti skrčil venku pod oknem, uslyšel ze sednice podivný, silný a zpěvavý babiččin hlas, kterým běžně nemluvila, ale kterému dědeček zaujatě naslouchal s rukama sepjatýma na kolenou. Nejspíš se to podobalo kázání v kostele. Byl to zřejmě tajemný obřad dospělých, po jehož skončení hladili Martina po hlavě, říkali, že ho mají pozdravovat od tatínka, a dávali mu (konečně!) marcipán s mandlemi, cínového husara nebo pišťalku s nádherně pronikavým hlasem.

Někdy se ovšem stalo, že strejc na kozlíku vrtěl hlavou a ukazoval prázdné dlaně – a tu Martina popadla taková lítost a takový pocit křivdy, že nemohl vydechnout, že padl na záda a s kvílivým řevem kopal patami do země, až si je do krve rozbil. Poté se plížil domů jako zbitý pes a mračil se na celý svět.

A zatím starý Hosnedl, zkroucený stářím tak, že se podobal vyschlým borovicím nahoře na kopci, pomalu ztrácel zájem o únavné řetězení dnů, potukával holí kolem domu a zdravil neviditelné známé. Nakonec jedné zimy ulehл do pruhovaných peřin, aby už nevstal.

Tehdy byla Marie, druhé Maxmiliánovo dítě, navzdory neblahému jménu po své předchůdkyni docela dobře provdána za chalupníka ze sousední vsi. Byla obyčejná, nenápadná a proto i šťastná; kdo se nezahryzl do jablka poznání, nemusí se obávat o svůj

malý ráj. A tak byl doma jenom Martin, seděl v koutě světnice a zaujatě počítal své poklady (...tří cíněné a pět skleněných kuliček, osm pětníků a jeden krejcar, šest druhů provázkových odstřížků, které přemotával na menší špulečky, aby je na pastvě vyměnil za další kuličky...). Stanovil si vlastní ceny (jeden provázek za pět kuliček) a zrovna přemýšlel, že sazbu zvýší (na sedm kuliček, a když kluci nebudou chtít dát, ubere velkomyslně na šest!), když ho ze soustředěných úvah vyrušil dědův sípavý hlas: „Přines mi hrnek lipovýho!“

Vstal, vždy zamračený, ale vždy ochotný plnit příkazy, protože zosobňovaly pravidla, činící jinak nepochopitelnou životní spleť jednoduchou a přehlednou. Jakékoliv porušení zaběhnutých pravidel v něm vyvolávalo vztekklé zklamání, chuť vrhnout se na záda, řvát a kopat patami do země.

Přistoupil tedy s květovaným hrnkem k dědečkovu úmrtnímu loži; stařec na něj upřel vodnaté oči a náhle se v té hlavě, ležící na polštáři jako svraskalý plod, obtížně pohnula myšlenka; starý Hosnedl si uvědomil nesplněnou povinnost k vnukovi a rodu.

„Martine,“ řekl, „naučím tě dělat provázky, chceš?“

Martin přikývl.

„Podej mi dřeváky.“

Stařec vstal a do tváří se mu vrátila barva, do očí lesk. Večer jeho žena přivedla kněze s posledním pomazáním a ten se velice rozčílil, že nemá čas na hloupé žerty, když mu starý řekl, aby se nezlobil a přišel až za týden, protože teď musel z nutných důvodů svou smrt odložit. Božího prostředníka uchlácholil teprve košíček vajec, který mu babka při odchodu vtiskla do ruky.

„Budeš nám točit!“ přikázal vzápětí Hosnedl své ženě hlasem, v němž se obnovila ztracená zvučnost, načež vnukovi vlastnoručně uvázal svou letitou koženou zástěru. Ukázal mu, jak do zástě-

ry odvážit potřebnou dávku konopí, jak mezi prsty zaplést konec *krutiny*, udělat *mašnu* a zahrnout ji přes železný háček kolovrátku, a jakmile se roztočí, pravidelným krokem couvat a přitom vypouštět ze zástěry skrze prsty stejnoměrné množství beztvaré vlákniny, které teprve kroutivá síla dává smysl a řád, dává jí pevnost, dává jí ušlechtilou vyrovnanost a vláchnou ohebnost provazu.

Stařec se usmíval bezzubými ústy, když viděl úpornou soustředěnost v Martinově tváři, když viděl, jak se mu hned napoprvé daří rovnoměrně se tenčící vlákno. Šel vedle něj a vedl ho za loket, dýchal mu do zátylku přerývaným dechem. „Nezrychluj, nezrychluj, jen klidně, tááák, a teď ti to krásně vyšlo, jsi u zdi a vlákno máš nejtenčí... Nezastavuj a utrhni, prudce, musíš prudce!“

Chlapec zasykl bolestí, *krutina* se mu zařízla do jemné kůže ukazováku.

„Ták, tááák!“ smál se stařec holými dásněmi, jako když klope Smrtka čelistí, „bolí to, bolí, kůže musí ztvrdnout, provazníci mají na tomhle prstě kůži jako podrážku, jehlu do ní nezarážíš!“ Nadšení ho zmohlo, padl na postel, kašlal a lapal po dechu.

„To by snad mohlo stačit,“ pustila Hosnedlová se vši rozhodností zahnutou kliku a zvedala se z nízkého *štokrlete* za vysokým kolem setrvačníku, ale stařík jen mával rukou, aby zůstala sedět, a sotva se mu vrátil hlas, už křičel: „Co tě napadá, máme strašně málo času! Učedník bývá u mistra pár let - a my máme jen týden!“

„Blázne starej!“

„Jen sed,“ nenechal se stařec odbýt, „sed’ a toč mu. Vidiš, jak je rád, jak ho to těší! A já bych si umřel a nevzpomněl! Dobře, Martínku, moc dobře... Šikovně se k tomu stavíš, jen co je pravda. Udělej ještě další tři prameny a pak z těch čtyř ukroutime provaz... Jen počkej, jen co si odpočinu, dám ti svou starou *léru*, mám ji ještě po svém dědečkovi, je to vzácná dubová panenka... Musíš si jí vážit, bez *léry* neuděláš provaz, *léra* je dřevěná a přitom živá, *léra* běhá,

jak jí poručíš, *léra* je...“ Kašel ho zkroutil do malého uzlíku a z koutku úst mu ukáplo něco tmavé krve.

„Lež, blázne starej!“

„Točit!“ přikázal si Martin rozhodně. Stál ve výchozím postoji, mračně krabatil čelo, nad levým spánkem mu pulsovala drobná modrá žilka, které si stařenka nikdy předtím nevšimla, panenky jeho očí jako by se sbíhaly ke kořeni nosu, vymezujíc zorný prostor, vyplnitelný jediným paprskem konopného vlákna...

Druhý den ráno Martin zatřásl umírajícím starcem: „Vstávejte, dědo, ještě jsme nedodělali provaz!“

Oko, obrácené v sloup, se zachvělo: „Už jdu, už jdu...“

Podoben kostlivci v bílém rubáši potácel se stařec mezi nataženými prameny *krutiny* a chřestění jeho kostí přehlušovalo i vrzání šmajdavého kolovrátku.

Přišlo další ráno a vnuk s ním opět nemilosrdně zatřásl: „Vstávejte, dědo, ještě jsme nedodělali provaz!“

„Už... už jdu...“ Staré, opotřebované a unavené tělo neposlechlo, zůstalo definitivně ležet neschopno pohybu, ale jakási jeho druhá část, bílý a chvějivý přízrak, průsvitný v šikmých paprscích světla pod oknem a prostoupený miliardou vířících zrníček věčného prachu, oněch bělavých vláknitých úlomků, které den za dnem zaplňují provaznické plíce, ten přízrak dál chodil vedle zarputile pracujícího Martina a radil mu sípavým šepotem, horce a naléhavě.

Martin uchopil *léru* za ohmatanou rukojeť (připomínala tak trochu paličku na maso) a nasadil ji mezi čtveřici živých, pružících pramenů, uchycených vzdálenějšími konci na čtyřech prudce rotujících háčcích kolovrátku. Dřevěná hlavička se mezi ně zaklesla vyhlazenými drážkami na svých bocích, vzrušeně se chvěla, a pak, když kroutivé síly dosáhly kritické meze, pohnula se - a sama se rozběhla kupředu. Za ní zůstával pevně spletený čtyřpramenný

provaz! Martin přidržoval *léru* na vodítku jako psa, jdoucího neomylně po určené stopě, jako bujného hřebce, jenž cítí stáj plnou klisen a čím je blíž, tím víc zrychluje krok. A jak tak sledoval její dráhu, spatřil náhle, že všechny prameny protínají poloprůsvitný obrys staříkovy postavy a že *léra* prochází volně prostorem, který patřival provazníkovi hrudi. Když se dotkla místa, náležejícímu srdci, vlákna se náhle rozkmitala, vzepjala, palička *léry* vypadla z vodicích drážek a třeskla o podlahu.

Stařenka vstala od kliky a šla otevřít okno.

„Duše potřebuje cestu,“ řekla.

„A co provaz? Kdy doděláme provaz?!“ křičel Martin a plakal vzteky.

Maxmilián Routa se vrátil za dvakrát deset let. Najednou z ničeho nic seděl na stoličce uprostřed světnice u své druhorozené Marie, pohvizdoval si mezerou mezi předními zuby nějakou vandrovnickou – a kupodivu vůbec nezestárnul. Ani jediný šedivý vlas se neobjevil na jeho hlavě, ani jediná vráska navíc, jen v očích měl zpola smutný a zpola šibalský výraz.

Zato z Marie se stala mohutná zdravá ženská se silnými zuby a velkým poprsím, dobromyslná a možná trochu prostoduchá. Zapadala do téhle ošumělé chalupy jako kolečko do hodin.

Na hodiny si také Maxmilián vzpomněl ze všeho nejdřív, šel se podívat na půdu, kde jeho švarcvaldky ležely, a něžně z nich rukávem setřel letitý prach. Později mu příbuzní měli mnohokrát za zlé, že vzpomínal víc na hodiny než na nebožku manželku.

Ale i Martin se proměnil ve vytáhlého hubeného mladíka s oceťlově šedýma očima. Mlčky podal otcí ruku, neusmál se a myslel si zřejmě svoje. Po babiččině smrti vyrůstal tady, u své starší sestry. Mládež jeho věku ho měla za podivína; vyhýbal se jim a oni jemu, nikdy neměl žádného kamaráda, s nikým nesdílel svá chmurná tajemství. Jen zdejší duchovní pastýř (který se stále nemohl dopočítat oveček pravé zbožnosti) ho vynášel jako příklad všech ctností a div ho nepasoval na světce. Martin chodil s křížkem v čele všech pohřbů a procesí a bezpečně ovládl všechny ministrantské úkony; nikdo tak jako on nevěděl, kdy u oltáře poklekávat, kdy zvonit, kdy se křížovat, kdy říkat amen. Občas chodil do školy. Ačkoliv mu započítali plnou docházku, školní rada mu povolila různé úlevy s ohledem na tíživou rodinnou situaci. Vlastně byl považován za sirotka, ačkoliv otec existoval. Stravu si musel odpracovat ve švagrově hospodářství. A večer, bolavá záda ještě ohnutá z celodenní dřiny na kamenitém políčku, chodil do komory, kde se mezi různým nepotřebným a poškozeným harampádím skrýval i provaznický kolovrat. Martin si zatočil klikou, promazal ložiska háčků vazelínou, aby mu nezrezla, a myslel na to, kdy dokončí svůj provaz. Občas přemlouval sestru, aby mu šla zatočit, ale ta měla jiné starosti: dobytek ve chlévech řval, drůbež krákorala, děti ječely – všichni chtěli nakrmit.

A tak pouze jejich otec Maxmilián žil ve vlastním světě, který neměl nic společného s bídou chalup kolem potoků. Chodil po vesnicích, leccos polámaného spravil za pár halířů nebo kousek chle-

ba, přidružoval se k veselým kumpánům a za zaplacenou skleničku je bavil neuvěřitelnými historkami. Časem se stal přímo legendární postavou putyk, formanských hostinců a venkovských tancovaček, nechyběl na žádné svatbě či křtinách. Příběhy, které vyprávěl, se splétaly jako vlákna provazů a lidé sledovali jejich krkolomné smyčky s pootevřenými ústy a nevěřícím výrazem v očích. Kroutili v údivu hlavami nad tím, že ve Vídni mají kolotoč sahající výš než nejvyšší věžička kosteleckého zámku; a to ještě není nic proti Americe, tam mají opravdu vysoké domy, tam zedníkovi upadlo z lešení kladivo a padalo tak dlouho, že když konečně dopadlo na zem, mělo už úplně shnilé topůrko! A to všechno není vůbec nic proti Africe, kde všichni chodí nazí („Pfuj, vy necudo!“ zapýřily se ženy, odvrátily se a nastavily uši), každý den tam obědvají misionáře na kmíně, a proto jsou za trest černí jako ďáblové...

Martin se za otce hluboce styděl, a když ho někde spatřil v kole rozjařených mládenců, prchal odtamtud, jako by mu za patami hořelo. Říkalo se, že Maxmilián se někde ve světě znovu oženil, snad s nějakou Taliánkou nebo Turkyní, která však byla tak náročná a vášnivá, že před ní nakonec raději utekl. Svým újezdským dětem tam prý zanechal další bratry a sestry s podivnými jmény; Martin však nikterak netoužil po tom, aby se nimi blíže seznámil. S otcem se mýjeli mlčky, na snaživé Maxmiliánovy otázky odpovídal syn s chladnou zdvořilostí, před rukou, vztaženou k přátelskému plesnutí po rameni, prudce uhnul.

Jednoho dne však Martin překvapil všechny bez výjimky. Přišel a jakoby mimochodem oznámil, že se bude ženit. Sestra na něj vyvalila oči, švagr Václav se div neudusil na bílé meltové kávé s nadrobeným chlebem, kterou, tak jako každý večer, právě s hlasitým srkáním vyjídal polévkovou lžící z litrového plecháčku, a jen otec Maxmilián rozjařeně vyskočil ze stoličky u kamen: „Já ti vystrojím veselku,“ volal, „taková veselka tu ještě nebyla, o téhle veselce si bude Oujezdská Huť povídat ještě za sto let!“

„Jestli máte nějaké peníze, otče,“ řekl Martin chladně, „byla by hříšná škoda hodit je do nenažranejch krků všelijakejch obejdů. To bych je spíš potřeboval do začátku, než se udělám sám pro sebe.“

„Tak s tím nepočítej. Já nic nemám.“

„Najednou!“

„Copak jsem mluvil o nějakých penězích? Pokud vím, mluvil jsem o veselce.“

„Ale posílal jste... Dobře si pamatuju, že babička schovávala bankovky s podobiznou císaře pána...“

„Když schovávala, tak se jí zeptej. Zajdi na hřbitov a zeptej se jí! No, běž!“

Martin začal pěsti, na čele mu naskočila pulsující žíla. Změřil si otce nenávisným pohledem, chvíli skřípal zuby, ale ovládl se a řekl: „Přesto vás prosím, abyste přišel na mou svatbu a dal mi požehnání, jak se na otce sluší.“

Pak se otočil na podpatku a práskl za sebou dveřmi.

Martinova novomanželka působila ušlápnutým dojmem; na svém nastávajícím však visela očima s obdivnou pokorou. Maxmi-

lián o ní prohlásil, že mu připomíná nedojedené, špatně uvařené holoubě – a tím byl jednou provždy určen jeho vztah k ní.

Mladí za manželčino věno vykoupili zpátky Hosnedlovic chalupu v Újezdské Huti. Stavba, krčící se nad potokem ve stinné a vlhké rokli, volala po opravě. Škvírami dovnitř nahlížel vítr a déšť, ale Martin uklidnil své svědomí několika záplatami z prken a slámy, a především už nedočkavě převážel na prostornou půdu provaznické stroje. Půda, ze které si chtěl udělat dílnu, se táhla nad celým domem včetně chléva a dávala dost místa pro práci – a ještě se tam vešla pořádná zimní zásoba sena pro kozu. Konečně nebudou natažené provazy okupovat obytnou světnici, nebudou se jako hadi ovíjet kolem pece, stolu a postele... Samostatnou provaznickou dílnu! To tady ještě nikdo nemá!

Když vezli kolovrátek a stáčecí stojan na vozíku z jednoho konce vsi na druhý, spatřili dvojici čápů. Bělostní ptáci zvolna plachtili v širokých kruzích azurově prozářeným jarním vzduchem.

„Musíme si pospíšet se stěhováním,“ řekla Martinova žena při pohledu na ty čápy.

A sotva vnesli do světnice kolébku, položili do ní prvního syna. Dostal jméno Tomáš.

Martin měl samozřejmě radost, že bude mít nástupce a pokračovatele rodu, ale nikdo si toho zvědavého kloučka nezamiloval tolik, jako dědeček. A čím víc dítě rostlo, tím víc na něm Maxmilián objevoval důvěrně známých rysů. Poznával, že chlapec má teple hnědé oči, ve kterých plavou sluneční jiskřičky, a to ho velice rozjařilo.

Jakmile vnouček odrostl kolébce, vodil ho děda Maxmilián po prašných silnicích. Jednou za ranní rosy potkali starého, grošovateho koně.

„Kam jdete?“ zeptal se kůň.

Chlapec se hlasitě rozesmál. „Jak to, že ten kůň mluví, dědo?“

„A proč by měl mlčet?“ zaskočil ho dědeček svojí odpovědí.

Zanedlouho v největším poledním žáru potkali vychrtlou stařenu v bílém šátku, spěchající kamsi s nůši na zádech. Bylo divné, že nevrhala vůbec žádný stín.

„Kam jdete?“ zeptala se hlasem, který skřípal jako písek mezi tabulemi skla.

Tomeš zbledl a křečovitě se chytil Maxmiliána za ruku. „To je polednice, dědečku,“ zašeptal. „Mně je špatně!“

„To nic,“ řekl chlácholivě Maxmilián, posadil chlapce do stínu rozkvetlého šípkového keře a v nedaleké strouze namočil kapesní šátek. „Dej si ho na čelo. To pomůže.“

Pomohlo. Ještě jednou zašel Maxmilián namočit šátek, a když se s ním vracel od potoka, nesl v druhé ruce perníkového panáčka. „Tohle mi dal vodník. Seděl tam na vrbě a zašíval si ponožky.“

„Vážně?“

„Vážně! Jen se podívej, ještě se na tůni dělají kola v tom místě, kde sklouznul do vody. Ten perník sněží, je kouzelný. Hned ti bude líp!“

Tomášek perník poctivě sežvýkal, ačkoliv už byl trochu tvrdý a okoralý. A skutečně měl pocit, že se mu ulevilo.

A šli zase dál, malá bílá ručka v zažloutlé a mozolnaté, a byli šťastni, že cesty jsou tak nekonečné a za každou zatáčkou čeká něco podivuhodného. Byli šťastni, protože je nikdo nepoučoval, že sedlákovi Jirmalovi po ránu utekla grošovatá kobyly, že Trsová z pastoušky byla za poledne krást na panském dřevu a že perníkový husar zůstal zapomenut v kapse Maxmiliánovy vesty už od loňské pouti...